De geschiedenis van dichtbij beleefd: de coronacrisis van 2020

Het zag er allemaal wat déjà-vu uit toen in januari de eerste berichten over een nieuw virus in China opdoken. Het was niet de eerste keer dat dit gebeurde, en dat we Chinezen met mondmaskers zagen rondlopen was ook niet echt nieuw. Het werd ondertussen krokusvakantie met de eerste carnavalstoeten overal en vakantiegangers die gingen skiën naar Noord-Italië, een regio waar ondertussen om god weet welke reden pas een besmetting was uitgebroken. In China waren ondertussen al strenge lock-down maatregelen uitgevaardigd en buitenlanders mochten mondjesmaat naar huis gevlogen worden. Een aantal Belgen dienden bij aankomst hier eerst getest te worden en14 dagen in quarantaine geplaatst te worden. We keken er nog een beetje onwennig naar.

Begin maart doken enkele besmettingen op in Noord-Brabant (Nederland) en langs de Nederlands-Duitse grens. In Italië vond men patiënt '0' niet en nam men aanvankelijk ook niet echte maatregelen om de verdere verspreiding van het virus tegen te gaan. Dag na dag zag het er daar naar uit dat men richting Chinese toestanden zou gaan met heel veel besmettingen én vele doden. Half maart was het dat men ook hier de ernst van de zaak inzag. De Nationale Veiligheidsraad –we wisten zelfs niet dat dit bestond- met de premiers van alle Belgische niveaus en aangevuld met heel wat experten en vooral virologen, kwam bijeen en besliste om de scholen te sluiten, om winkels en restaurants te sluiten, om bedrijven –waar het kon- massaal thuiswerk te laten organiseren. Enkel supermarkten, apotheken, benzinstations bleven open. 'Blijf in uw kot' werd de slogan, en als men buiten kon was 'social distancing' (=1,5 m afstand houden) de regel, geen handen schudden meer, en die handen vooral veel wassen. Niet-essentiële verplaatsingen, zo werd het genoemd, werden beboet. Rusthuizen werden 'hermetisch' afgesloten, bezoek werd er niet meer toegelaten. Onderzoeksresultaten toonden aan dat het virus aanwezig bleef op alles wat we aanraakten, van winkelkarren, de toetsen van een betaalautomaat, deurklinken, en noem maar op. Na 3 dagen werd vooral op plastic oppervlakken nog 1/1000 van het origineel aantal virussen vastgesteld, wat dan enkel nog tot een zeer minimaal risico leidde. Op metalen oppervlakken was dit na 2 dagen, op papier en karton na 1 dag.[1]

Einde maart waren er bij ons een 4.000-tal besmettingen vastgesteld,dat op 30/3 al vlug opliep tot een 10.000-tal besmettingen.[2] Het ging zo vlug dat men niet iedereen meer kon testen doordat de voorraad testkits uitgeput raakte. Het aantal doden steeg in dezelfde periode van 100 naar 430 (=minder dan 5% van het aantal besmettingen). De experts schatten dat het echte aantal besmettingen tot 10 keer hoger kon zijn, en dat wel eens de helft van de bevolking zou kunnen aangetast worden. Vooral oudere mensen bezweken aan het coronovirus.[3] Niet iedereen dienden naar het ziekenhuis te gaan, sommigen hadden maar milde symptomen. Ondertussen bleven bejaarden opgesloten in rusthuizen, de zogenaamde woon-zorgcentra. Velen wisten zelfs niet dat ze besmet waren, waaronder kinderen en hun ouders, maar ook zorgpersoneel die wel nog altijd de rusthuizen binnen en buiten liepen. Bij zieken waren koorts, kortademigheid en hoesten vaak gehoorde klachte, ook van ernstig longfalen bij de zwaarste gevallen. Het ergste moest echter nog komen.

[1] Het Nieuwblad 27.3.2020.

[2] Het Nieuwsblad 30.3.2020. Het aantal 'officiële' besmettingen op 30/3 was in China op dat moment 82.000, de piek was er ondertussen bereikt. In Italië waren er meer dan 100.000 besmettingen, vooral in het noorden. Ook in onze buurlanden was het prijs: Duitsland (60.000), Nederland (40.000). In de VS –waar men aanvankelijk wat lacherig reageerde op dat 'griepje'- kwamen er al 130.000 besmettingen.

[3] Het Nieuwsblad 30.3.2020. Meer dan 90% van het aantal doden waren 65-plussers. Risicopatiënten waren personen met hart- en vaatziekten, diabetes en kanker.

Dag na dag ging het in ons dagelijkse nieuws op TV –dat volledig aan corona gewijd was- over de nieuwe cijfers: 15.000 besmettingen op 3 april, 20.000 op 5 april, 25.000 op 9 april. Rond Pasen telde men een 30.000-tal besmettingen met een dodentol die ondertussen was opgelopen tot ongeveer 4.000. We behoorden ondertussen om een of andere reden tot de wereldwijde top 3 van meeste doden op het totaal aantal inwoners. De experten legden dit uit dat andere landen anders telden en bv. niet de doden die in rusthuizen vielen meetelden. Zelfs als ze het aantal overlijdens corrigeerden (ongeveer de helft werd in rusthuizen geteld) bleken we nog meer overlijdens te tellen dan in Nederland. Het zal achteraf wel duidelijk worden dat er hier heel wat miserie is binnengehaald door o.a.de vele skiënde families in de krokusvakantie… Alhoewel er op dat moment al iets broeide in Noord-Italië voelden deze families zich er nog veilig, en ook de overheden lieten betijen. De problemen in de rusthuizen doken niet alleen hier op. Het gebrek aan beschermingsmateriaal bij het zorgpersoneel zorgde er voor dat het virus er langs de 'achterdeur' binnensloop. Ook hier mogen onze overheden zich op de borst slaan. Op de bekende ziekenhuiscurve, diende een tweede curve bijgeplakt te worden… deze van de rusthuizen.

Wereldwijd was de crisis uitgegroeid tot wat men een pandemie noemt. Zowat in elk continent waren er besmettingen, wereldwijd telde men toen al een 2 miljoen aangetaste personen, met op 13.4.2020 een geschat aantal doden van 120.000 (=ongeveer 6%). Tegen einde april telde men wereldwijd ongeveer 3,2 miljoen besmettingen met ongeveer 227.000 doden. In ons land stond de teller op 48.000 besmettingen, met jammer genoeg een 7.500 aantal doden. Overal was men over het hoogtepunt van de crisis heen, en zakten de cijfers.

Iets wat hierbij moeilijk aan ons kon uitgelegd worden, was dat er door een gewone griep hier eigenlijk ook al elk jaar heel wat doden vielen: wereldwijd toch een 250.000 tot 500.000 doden. Dit weliswaar voor een griepvirus dat men kende en waartegen vaccins bestonden. Het corona-virus was iets nieuw, waarvan men de besmettelijkheid aanvankelijk nog moeilijk kon inschatten én waartegen nog geen vaccin ontwikkeld was. Het aantal corona-doden zou wel eens zelfs mét alle lock-downmaatregelen die overal genomen werden, in die richting van een gewone griep kunnen uitgaan. En zonder die maatregelen én zonder vaccin, zou vermoedelijk een nog grotere ramp geburd zijn. De besmettelijkheid[4] en de longschade die werd vastgesteld was bovendien groter dan bij een gewone griep. We zaten rond half april waarschijnlijjk nog maar op de helft van de beroemde curve die iedereen ondertussen wel kende. Dit betekende dus ook dat de andere helft nog moest komen.

Half april werden de strenge maatregelen met twee weken verlengd. Politiecontroles op het naleven ervan werden verhoogd. Reizen werden massaal geannuleerd, de vliegtuigen blevenal een tijdje aan de grond en de weinige treinen en bussen die er rog reden waren zo goed als leeg. Naar het buitenland gaan was onmogelijk geworden door de gesloten grenzen. Populaire TV-series werden niet meer uitgezonden omdat acteerscènes te gevaarlijk werden. Zowat alle sportmanifestaties wereldwijd waren ondertussen geannuleerd of uitgesteld: voetbalcompetities met op kop het EK voetbal waar de Rode Duivels eindelijk zouden schitteren, de Olympische Spelen, de grote tennistoernooien, de vele bekende wielerwedstrijden met vooral de Tour. Zelfs het nostalgische Eurovisiesongfestival kon niet doorgaan.[5]

[4] Dit werd goed geïllustreerd door het stekelig voorkomen van het virus, zoals het overal afgebeeld werd. De stekels zouden tot het doorprikken van onze eigen cellen leiden en dus een gemakkelijker toegang van het virus tot zijn gastheer.

[5] Later zou onze voetbalcompetitie definitief stilgelegd worden. Alle internationale wielerwedstrijden zouden in het najaar ingepland worden.

En uiteraard woedde ook in de bedrijfswereld een wereldcrisis van jewelste. Naar schatting 40% van de Belgische industrie lag stil. Het begrotingstekort zou van 3% van het BNP naar 7,5% gaan. En de verwachtingen waren ook dat het BNP zelf met 9,5% dit jaar zou dalen.

Vleermuizen als besmettingshaard[6]

Er waren al vermoedens dat de coronacrisis was ontstaan bij bezoekers aan een lokale markt in China waar levende vleermuizen werden verkocht. In de Chinese cultuur heeft hun vlees medicinale eigenschappen. Hoe ontstaat nu dit virus in vleermuizen en hoe komt het dan bij ons terecht?

Laat ons even terugkeren naar het ontstaan van het leven vanuit ééncelligen.[7] In de celkern zitten de twee helften van de DNA-streng opgerold. Rond de celkern zit RNA-materiaal, wat eigenlijk maar uit één helft DNA bestaat, dat door de cel opgenomen suikers uit onze voeding omzet tot eiwitten (proteïnen) die vervolgens in het mitochondrion –ook met eigen DNA- wordt omgezet in energie. Bij elke celdeling wordt onze DNA-streng ontrold en gekopieerd in nieuwe cellen. De DNA-streng bepaalt heel wat biochemische processen in ons lichaam en is zowat de software die alles aanstuurt. Het mitochondrion zorgt voor de energievoorziening en de brandstof daarvoor komt uit onze voeding, en dus verder bewerkt in de cel door het aanwezige RNA. Deze processen gebeuren ook in alle dieren.

Zo een 20% van alle zoogdieren zijn vleermuizensoorten. Zij leven gemiddeld lang zodat virussen er zich tamelijk goed in kunnen ontwikkelen en de nodige mutanten doen ontstaan. Want virussen zijn eigenlijk maar RNA-structuren die altijd een gastheer –zeg maar een dierlijke cel in dit geval met een complete DNA-streng- nodig hebben om te kunnen overleven. Het immuunsysteem van vleermuizen lijkt verrassend genoeg het bestaan van virussen te tolereren.

Vleermuizen kunnen dus hun virussen verspreiden doordat ze rondvliegen en er speekseldruppeltjes worden verspreid of doordat ze levend verhandeld worden op Chinese markten.. Dit vreemde RNA-materiaal, wat dat is het niet anders, kan dan bij een mens terechtkomen en in zijn eigen cellen de biochemische processen die er plaats vinden, verstoren. We spreken dan van een virale infectie. Deze kan ongedaan gemaakt worden door het toedienen van vaccins die bestaan uit dode of verzwakte virussen. Ons lichaam maakt dan antistoffen aan (=eiwitten) die ook de actieve virussen neutraliseren. Alhoewel men ondertussen wel de genetische code van het coronavirus kent, is het nog wachten op de ontwikkeling en productie van de eerste vaccins. En zolang dit vaccin er niet is, zal de coronatol nog wel een tijdje heel zwaar blijven.[8]

In het verleden zijn nog grote epidemieën ontstaan door overdracht van dierlijke virussen naar de mens. Zo eiste in de middeleeuwen de pest heel wat levens door virussen die door ratten en vlooien op de mens werden overgebracht. In de 20ste eeuw woedde malaria in tropische streken, aangestoken door een muggenvirus. Tot begin 20ste eeuw kwam het als 'polderkoorts' ook bij ons nog voor. Hondsdolheid of rabiës tast onze hersenen aan en wordt overgedragen door het speeksel van hondachtigen, apen en jawel, weer vleermuizen. Nog steeds sterven er wereldwijd mensen aan. Pokkeninfecties ontstaan wellicht door kamelen, het besmettelijke ebolavirus dook sinds 1974 op en ook hier is de vleermuis de drager, en het HIV-virus dat in de jaren 80 van vorige eeuw opdook heeft een aap als drager. Er volgde nog SARS, de vogelgriep, de Mexicaanse griep en uiteindelijk zijn de

[6] Het Nieuwsblad, 11.4.2020

[7] www.stap-brug.be

[8] Wereldwijd ontstaan ontwikkelingsteams die zich bezig houden met een nieuw vaccin. Eén van de pistes die gevolgd werd was gebaseerd op vroegere griepvaccins die toen niet verder ontwikkeld werden omdat de griepepidemie nogal vlug onder controle bleek te zijn.

jaarlijks opduikende griepperiodes ook allen veroorzaakt door dergelijke kleine virussen die zich steeds weer tot nieuwe mutanten ontwikkelen en via dan via dieren op mensen worden overgedragen. Vergeten we ook niet de Spaanse griep die kort na de Eerste Wereldoorlog tot 20 miljoen doden eiste. Ze kwam eigenlijk uit de VS waar … Chinese arbeiders waren ingeschakeld om het Amerikaanse spoorwegennet te helpen uitbouwen.

Evenwichten in de natuur

Wat kunnen we hieraan doen in de toekomst? Nieuwe vaccins ontwikkelen? De nieuwe virusmutanten halen dit steeds weer in. Niet meer in contact komen met dieren? Dit is moeilijk want we zijn nog altijd vleeseters en met heel veel op deze wereldbol. We kunnen moeilijk dieren beginnen doden om de overdracht van virussen te vermijden. Alle vleermuizen doden zou bovendien een ongeziene toename in insecten wereldwijd betekenen. Het is dus eerder omgekeerd: het is de natuur die bepaalt wat er gebeurt. Wanneer er teveel of te gevaarlijke virusmutanten zijn ontstaan, heeft dit impact op de wereldpopulatie en daalt automatisch de bevolking door het hoge aantal geïnfecteerden en doden. Op een gegeven moment herstelt zich het natuurlijke evenwicht en kan alles opnieuw beginnen. Door meer mensen –die er wereldwijd nu wel zijn- kan het virus zich naar hartenlust 'voortplanten'. Hierdoor daalt terug het aantal mensen, en sterft het virus ook uit doordat er minder gastheren zijn. Dit is uiteindelijk ook wat er met de 'social distancing' regels in 2020 gebeurde. Misschien kan de mensheid dus niet anders dat met andere dieren en hun virussen proberen samen te leven. Geen van beide slaagt er immers in om de andere uit te roeien. Hooguit kunnen we door telkens weer nieuwe vaccins te ontwikkelen of door minder vlees (ook van vleermuizen) te gaan eten wat tijdelijk soelaas brengen.

Waarom krijgt deze corona-epidemie nu zoveel aandacht, en waarom was dit in het verleden veel minder het geval. Er zijn immers nog griepepidemieën geweest, maar deze waren misschien niet zo besmettelijk als de huidige en bovendien kon men een vaccin ontwikkelen om de schade te beperken. De grotere historische epidemieën zoals de pest en de Spaanse griep, liggen ook al lang achter ons. Zij gebeurden ook in totaal andere tijden, met veel minder communicatie en veel minder oplossingen zoals vaccins. Men kon dus niet anders dat dit gewillig ondergaan totdat alles uitgewoed was. Het grote verschil met toen is dat nu dit soort grote epidemieën gebeurt in een moderne maatschappij met slimme mensen die oplossingen zouden kunnen vinden, overheden die dit probleem zouden moeten kunnen verwerken, met media die wereldwijd alles in kaart brengen. Het is duidelijk geworden dat we ons weer naar de wetmatigheden in de natuur zullen moeten schikken.

Kijken naar de toekomst

Het begint meer en meer door te dringen dat wat de mensheid nu meemaakt iets van historische aard is en niet vergelijkbaar met vroegere rampen. We zullen de natuur zijn gang moeten laten gaan en de schade beperken –ook in de toekomst- door weer eens nieuwe vaccins te ontwikkelen en door onze manier van leven aan te passen. Of we immuun zullen zijn als we de besmetting al hebben ondergaan, zal ook nog moeten blijken.[9] Mensen zijn zich nu al bewust van wat er kan gebeuren bij handen schudden, te dicht tegen mekaar staan, het aanraken van oppervlakken. Minder op reis gaan naar exotische werelden, meer vergaderen en werken op afstand, zich beter beschermen via

[9] Begin mei telde men een groepsimmuniteit in België van ongeveer 6% van de totale bevolking, wat nog zeer weinig is. Wetenschappers zijn ook niet zeker dat dit gaat helpen bij toekomstige haarden. Dit aantal komt overeen met ongeveer 660.000 besmettingen in ons land, dus inderdaad meer dan 10 keer het aantal gemeten besmettingen. Het blijkt ondertussen ook al dat jonge kinderen minder kunnen besmet worden, ook bij vrouwen wordt dit vastgesteld, en dat vooral zwaarlijvige mannen vaak ernstige gevolgen ondervinden.

handgels en mondmaskers, en zo verder. Dit zijn alle vrij bruuske veranderingen in onze manier van leven, die tot voor kort niemand voor mogelijk hield.

We zijn ondertussen vergeten dat er nog een andere natuurramp zat aan te komen: de opwarming van de aarde door teveel uitstoot van CO2. Verschillende politieke regimes kwamen met ambitieuze maatregelen die echter te weinig betekenden en bovendien te laat komen. Hetzelfde als wat er gebeurt met de gevolgen van het coronavirus, zit er aan te komen: een natuurramp op korte termijn met wellicht heel wat menselijke slachtoffers. Ook hier zou een evenwicht in de natuur na een tijdje zich terug moeten voordoen met na de ramp minder mensen, dus terug minder CO2 uitstoot en zelfs met misschien aangepaste levensvormen. Als men nu al ziet dat er nachtegalen met kortere vleugels worden waargenomen: omwille van de klimaatopwarming brengen ze niet meer de jaarlijkse winter zuidelijker door, en om zich beter te beschermen tegen lokale roofvogels komen hun kortere vleugels van pas bij het zich schuilen in struiken.[10] Als men ook ziet dat er zich nieuwe bacteriën ontwikkelen die ten gevolge van de milieuvervuiling met o.a. kunststof, er in slagen om het moeilijk afbreekbare polyurethaan als voedselbron te gebruiken. Misschien slaagt de mens er zelf ook nog in om naar analogie met vaccins, ook voor de klimaatproblematiek een tijdelijke oplossing te vinden door bv. CO2 te recupereren uit de atmosfeer. Ook andere maatschappelijke tendenzen zoals de verminderde vleesconsumptie die zich voordoet en de meer efficiënte recyclage van afval lijken veelbelovend.[11]

Op sociologisch vlak heeft de mens ook altijd een leidende klasse nodig gehad om zichzelf te organiseren. Die leiders werkten tot voor kort ook vrij goed samen met wat men religieuze leiders noemde: personen die het 'gewone volk' konden wegwijs maken met dingen die vaak te maken hadden met wat er na onze dood zou gebeuren. Die religieuze leiders hebben we ondertussen al een tijdje niet meer nodig. En als men al een tijdje merkt dat de klassieke manier van aan politiek doen, het ook zowat gehad heeft, dan zullen waarschijnlijk wel nieuwe politieke bestuursvormen zich ontwikkelen. Waarom niet met experten die nodige maatregelen goed kunnen uitleggen aan de bevolking, zoals nu al aan het gebeuren is met de virologen. Het is uiteindelijk ook opvallend dat door de coronacrisis de zo noodzakelijke maar bruuske veranderingen in onze manier van leven al deels gaan bereikt zijn de komende jaren. De natuur blijft hierbij wel haar werk doen, de mens kan verder alleen maar uitzweten, wat tijdelijke oplossingen vinden en zich misschien wat meer bewust worden van wat we uiteindelijk maar zijn op deze wereld: geluksvogels die ook maar door wat evolutionair knip- en plakwerk ontstaan zijn. Hoopgevend is dat er in de toekomst niks definitiefs moet verwoest worden: onze wereld en zijn bewoners zullen overleven, op de een of andere manier.

Na een lock-down van acht weken heropenen gefaseerd de bedrijven, de winkels en de scholen. De eerste familiebezoeken worden mondjesmaat terug mogelijk. Mondmaskers worden zowat overal verplicht. De scholen laten maar enkele leerjaren terug beginnen, de anderen blijven in het regime van afstandsonderwijs (preteaching) en een vorm van permanente evaluatie zal het examensysteem vervangen. Winkels passen allerlei creatieve oplossingen toe en het zal nog afwachten zijn hoe cafés en restaurants zullen heropenen, en hoe de toeristische sector de zomer zal doormaken. Hier en

[10] Het Nieuwsblad 2.4.2020

[11] Het Nieuwsblad 19.3.2020. 10% van de volwassenen in Europa zijn gestopt met het eten van vlees, wat op 10 jaar tijd een verdubbeling is. Grote modeconcerns zoals H&M beginnen met het maken van schoenen op basis van fruitresten. Ook in 2021 zijn er nog een aantal pieken waarbij telkens maatregelen door de overheid genomen worden. In de familie zijn er enkele besmettingen. Mijn schoonmoeder raakt op hoge leeftijd besmet in het WZC van Geetbets. Twee ooms van mijn echtgenote overlijden aan COVID. We kunnen terug kerstavond vieren met de familie. Iedereen neemt een zelftest af. Zelf blijven we gespaard. Begin 2022 vallen alle preventiemaatregelen weg. Mijn echtgenote en zoon testen positief en moeten een weekje in quarantaine. Ikzelf laat voor het eerst ook een PCR-test afnemen en blijk negatief te zijn.

daar kijkt men bezorgd naar een mogelijke heropflakkering van het virus, de zogenaamde tweede piek!

In de zomer ontstaat er een tweede piek die stijgt tot meer dan 1000 besmettingen/dag na de vakantieterugkeer en de opening der scholen.

Marc Van Stappen, *www.stap-brug.be, 2020*